

MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLAR VA ULARNING SHAKLLANISHI

Abdumannopov Lazizbek

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti talabasi

Shakirova Nigora Axralovna

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Statistika va Ekomometrika kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, ularning shakllanishi, turlari, mohiyati va davlatlararo iqtisodiy munosabatlari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat, yalpi milliy mahsulot, yalpi ichki mahsulot, milliy daromad.

Abstarct: This thesis presents information about macroeconomic indicators, their formation, types, nature and interstate economic relations.

Keywords: macroeconomics, digital economy, e-government, gross national product, gross domestic product, national income.

Аннотация: В данной диссертации представлены сведения о макроэкономических показателях, их формировании, видах, природе и межгосударственных экономических связях.

Ключевые слова: макроэкономика, цифровая экономика, электронное правительство, валовой национальный продукт, валовой внутренний продукт, национальный доход.

Makroiqtisodiyot - iqtisodiyotning makro darajada tahlil qiluvchi va ularning uzviy ta'sirini o'rganuvchi ilmiy yo'nalishdir. Ushbu soha, milliy iqtisodiyotlarning umumiy holatini, umumiy daromad, tovar va xizmatlarning umumiy miqdorini, ishlab chiqarish darajasi va ishsizlikni o'z ichiga oladi. Bu, iqtisodiy faoliyatning boshqa sohalaridan farq qiladi, chunki u barcha iqtisodiy tizimni, pul birligini, moliyaviy siyosatni va bozorda chiqish va talabni o'z ichiga olgan. Maqolamizda, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, ularning shakllanishi, ulardagi o'zgarishlar va ularning iqtisodiyotga ta'siri to'g'risida batafsil izoh beriladi.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, bir mamlakatning iqtisodiyotining umumiy holatini o'rganishda muhim ahamiyatga ega. Ular odatda GDP (Yalpi ichki mahsulot), inflatsiya, ishlab chiqarish darajasi, ishlab chiqarishda o'zaro bog'liqlik (PIB), ishlab chiqarish va mijozlar tovarlarini chiqarishning umumiy miqdori, xizmatlarning umumiy miqdori va boshqalarni o'z ichiga oladi. Bu ko'rsatkichlar, iqtisodiy faoliyatning yirik darajada tahlil qilinadi va mamlakatning iqtisodiyotining rivojlanish darajasi va samaradorligi haqida ma'lumot beradi.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, asosan iqtisodiyotning muhim bo'limlari tomonidan tuziladi. Masalan, GDP moliyaviy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega, chunki uning o'zgarishi mamlakatning daromadi va moliyaviy faoliyati bilan bog'liq. Ishlab chiqarish darajasi va ishlab chiqarishda o'zaro bog'liqlik, iqtisodiyotning produktivligi va o'sishi uchun muhimdir. Ishsizlik ko'rsatkichlari, ish tashkil etish darajasi va ishchilar sifatida miqyoslash, iqtisodiyotning o'zgarishi va moliyaviy siyosatni shakllantirishda kritik ahamiyatga ega.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, odatda rivojlangan mamlakatlar, keng doirali xalkaro tashkilotlar va moliyaviy institutlar tomonidan to'plangan ma'lumotlar asosida hisoblanadi. Ular, mamlakatning iqtisodiyotining holatini tahlil qilish, moliyaviy siyosatni shakllantirish va iqtisodiyotni boshqarishda qaror qabul qilish uchun juda muhimdir.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, umumiylik, yuqori darajada amalga oshirish va holatning o'zgarishi orqali belgilanadi. Ko'rsatkichlar odatda statistik ma'lumotlar, anketalar, hisobotlar va boshqa ma'lumotlar manbalari orqali to'plangan. Ular, mavjud ma'lumotlar asosida hisoblanib, ko'rsatkichlar grafiklarda, diagrammalarda yoki boshqa vizual usullarda namoyish etiladi. Bunday shakllanishi, iqtisodiyotning umumiy holatini tushuntirishda va moliyaviy siyosatni shakllantirishda juda muhim ahamiyatga ega. Maqolamizda, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar va ularning shakllanishi haqida batafsilroq tushuntirish uchun keng qamrovli va doimiy izlanishga ega bo'lgan mavzu ustida o'rganuvchilar uchun qulaydir.

O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvida raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat hamda axborot tizimlari Mamlakatimizda ma'muriy tartibotlardan o'tishni soddalashtirish, aholi turmushi sifatini oshirish, investitsiya va ishbilarmonlik muhitini yaxshilashga qaratilgan elektron hukumatni, shu jumladan davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimini modernizatsiya qilish va rivojlantirish borasida izchil choralar ko'rilmoqda. Shu bilan birga, raqamlashtirishni ta'minlashga va raqamli iqtisodiyotga o'tishga to'sqinlik qilayotgan qator hal qilinmagan muammo va kamchiliklar saqlanib qolinmoqda. Xususan, davlat axborot tizimlarini rivojlantirishning yagona prinsiplari ishlab chiqilmagan, ushbu sohadagi tadbirlar esa o'zaro va boshqa axborot tizimlari bilan uzviy bog'lanmagan holda amalga oshirilmoqda. «Elektron hukumat» tizimi infratuzilmasi lozim darajada rivojlanmayapti, bu davlat xizmatlarini ko'rsatishda va idoralararo elektron hamkorlik qilishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng qo'llashga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

«Elektron hukumat» tizimini joriy etishda ta'sirchan muvofiqlashtiruv va yagona texnologik yondashuvning mavjud emasligi resurslarning nooqilona foydalanilishiga olib kelmoqda hamda tadbirlarning samaradorligini pasaytirmoqda. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, «Elektron hukumat» tizimining joriy etilishini ta'minlash, aholi, biznes va davlat o'rtasida samarali o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun qo'shimcha shart-sharoit yaratish maqsadida, shuningdek, 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasiga muvofiq - O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2018 yil 3 iyuldagi PQ-3832-son qaroriga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Loyiha boshqaruvi milliy agentligi (keyingi o'rinlarda — Agentlik) raqamli iqtisodiyotni joriy etish va rivojlantirish sohasida vakolatli organ etib belgilanganligi ma'lumot uchun qabul qilindi.

«Elektron hukumat» tizimini joriy etish raqamli iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi; Agentlik elektron hukumat sohasidagi hamda davlat boshqaruvida axborot tizimlarini joriy etishda vakolatli organ hisoblanadi, ushbu sohada yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish hamda davlat organlari va tashkilotlarining faoliyatini muvofiqlashtirish uchun mas'uldir; Agentlikning elektron hukumat sohasida, shuningdek, davlat boshqaruvida axborot tizimlarini joriy etish bo'yicha o'z vakolati doirasida qabul qilgan qarorlari ijrosini ta'minlash respublikaning barcha vazirliklari, idoralari va tashkilotlari uchun majburiy hisoblanadi.

Ma'lumki, o'tmishda O'zbekiston iqtisodiyoti sobiq sovet ittifoqi iqtisodiyotining tarkibiy qismi hisoblanib, mustaqil milliy iqtisodiyot deb bo'lmas edi. Bizga bir yoqlama rivojlangan paxta yakka hokimligi, xom-ashyo ishlab chiqarishga va boy mineral xom-ashyo resurslaridan nazoratsiz, ayovsiz foydalanish asosiga qurilgan, yonilg'i, g'alla va boshqa ko'pgina ishlab chiqarish resurslari hamda iste'mol tovarlarining ta'minlanishi bo'yich markazga qaram bo'lgan iqtisodiyot meros bo'lib qolgan edi. Mamlakatimiz prezidenti I.A. Karimov qisqa qilib aytganlaridek, — O'zbekiston bir yoqlama iqtisodiyotga- markazga butunlay qaram, izdan chiqqan iqtisodiyotga ega bo'lgan mamlakat edi. Respublikamizning mustaqillikka erishib, deyarli barcha xalqaro tashkilotlarga teng huquqli a'zo bo'lib kirganligiga ko'p vaqt bo'lganligi yo'q. Ammo shu vaqt ichida mamlakatimizning o'ziga xos xususiyatlarini qamrab olgan iqtisodiy siyosati shakllanib, istiqbol yo'nalishlari belgilab olindi. 1991-yil sentabridan buyon o'tgan qisqa davr mobaynida iqtisodiy mustaqillikni qo'lga kiritib, mamlakatimiz hududidagi barcha tabiiy, mineral xomashyo boyliklaridan mamlakatimizdagi butun iqtisodiy resurslar va quvvatlardan o'z xalqimiz va uning kelajagi manfaatlari yo'lida foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldik. Yangi energetika, mashinasozlik va boshqa sanoat tarmoqlarining vujudga kelishi, ko'plab yirik inshootlar, korxonalar, zavod va fabrikalar qurilganligi, yonilg'i va g'alla mustaqilligiga erishganligi iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlar, izchil o'sish sur'atlari milliy mustaqil iqtisodiyotni mustahkamlash sari harakat natijalardir. Hozirgi kunda ilg'or mamlakatlarda ishlab chiqarish natijalarini makroiqtisodiy parametrlar (yalpi milliy mahsulot, yalpi ichki mahsulot, milliy daromad) orqali tahlil etishga katta ahamiyat berib kelinmoqda. Bunday tadqiqotlarning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, ularda iqtisodiyotning turli tarmoqlari o'rtasidagi ishlab chiqarish aloqalari haqidagi statistik ma'lumotlar batafsil tahlil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "STATISTIKA" FANIDAN O'QUV – USLUBIY MAJMUA – XO'JAQULOV X.D., KALANOVA A.B., JAMALDINOVA A.
2. <https://oefen.uz/uz/documents/referatlar/umumiy/makroiqtisodiy-tahlil-va-prognozlashning-axborotta-minoti>
3. <https://lex.uz>
4. The economics of Digital Transformation
5. <https://www.stat.uz/uz/>